

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR (ULİSA)
ENSTİTÜSÜ

ULİSA BOSNA HERSEK ÇALIŞTAYI

Arka Plan, Mevcut Durum ve Olası Senaryolar

*29 Aralık 2021 Çarşamba
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Etlik Doğu Yerleşkesi*

SONUÇ RAPORU

Nisan 2022
ANKARA

ULİSA

BOSNA HERSEK ÇALIŞTAYI

SONUÇ RAPORU

©2021-2022 ULİSA. Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilmeden kısmen ya da tamamen elektronik veya diğer formatlarda paylaşılamaz. ULİSA'nın izni alınmadan basılı olarak çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayımlanamaz. Raporda belirtilen görüşler çalıştay katılımcılarına aittir ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nin ya da ULİSA'nın görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü
Institute for International Relations and Strategic Research

KATILIMCILAR (soy isim alfabetik sırayla)

Dr. Öğr. Üyesi Ebru DEMİR

AYBÜ Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. İbrahim DEMİR

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Uğur EKİNCİ

Polis Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Md. Nazmul ISLAM

AYBÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Adisa AVDIÇ KÜSMÜŞ

AYBÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Jahja MUHASILOVIC

International Sarajevo University

Doç. Dr. Sevinç ÖZCAN

AYBÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi

Dr. Erhan TÜRBEDAR

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi

Dr. Öğr. Üyesi Ülkü Nur ZENGİN

Polis Akademisi

RAPORTÖRLER

Arş. Gör. Gülşen YILMAZ

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Arş. Gör. Öznur ALBAYRAK

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Arş. Gör. Muhammed ORUÇ

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Aydın GEÇMEZ

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Doğancan İPEK

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

29 Aralık 2021 Çarşamba, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Etilik Doğu Yerleşkesi

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Doç. Dr. İbrahim DEMİR

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Dr. Öğr. Üyesi Md. Nazmul ISLAM

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Arş. Gör. Gülşen YILMAZ

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Arş. Gör. Öznur ALBAYRAK

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Arş. Gör. Muhammed ORUÇ

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Önerilen Kaynak Gösterme:

ULİSA. (2022). "ULİSA Bosna Hersek alıştayı Sonuç Raporu". Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü.

İÇİNDEKİLER

ULİSA BOSNA HERSEK ÇALIŞTAYI.....	i
KATILIMCILAR	ii
YAYINA HAZIRLAYANLAR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	v

GİRİŞ	1
-------------	---

I. OTURUM

BOSNA HERSEK'TEKİ GELİŞMELERİN ARKA PLANI.....	2
1.1. Bosna Hersek'te Barışı Tehdit Eden Unsurlar.....	2
1.2. Bosna Savaşı'nda Etnik Çatışmanın Rolü.....	3
<i>Brčko Özerk Bölgesi</i>	4
1.3. Uluslararası Hukuk Perspektifinde Bosna Savaşı'nda Savaş Suçları ve Dayton Barış Anlaşması.....	5
1.4. Dayton Barış Anlaşması'nın Bosna Hersek'teki Siyasi İstikrarsızlığa Etkisi	5

II. OTURUM

MEVCUT DURUM	8
2.1. Bosna Hersek'te Son Aylarda Yaşanan Krizin Sebepleri.....	8
2.2. Dış Aktörlerin Krize Yaklaşımları.....	8

III. OTURUM

OLASI SENARYOLAR.....	10
3.1. Krizin Geleceği ve Etnik Çatışmanın Krizin Seyrindeki Rolü	10
3.2. Bosna Hersek'te Kalıcı Barış İnşası	10
3.3. Kriz Karşısında Dış Aktörler ve Uluslararası Örgütler'in Tutumu.....	11
3.4. Ukrayna'da Yaşanan Savaşın Bosna Hersek Üzerindeki Etkisi.....	12

YÖNETİCİ ÖZETİ

- Bosna Hersek'i bir arada tutmayı amaçlayan Dayton Barış Anlaşması 26 yıllık süreçte başarılı olmuş ancak etnik ayrışmayı önleme hususunda aynı başarıyı gösterememektedir. Bölgede kısmi istikrarın sebebi olarak görülen Anlaşma aynı zamanda mevcut kırılmanın sebeplerinden biri olarak da görülmektedir.
- **Dayton Barış Anlaşması Ekim 1995'te ateşkesi sağlamış, yeni çatışmaları önlemiş ve Bosna Hersek'e uluslararası bir kişilik kazandırmıştır. Ancak, Anlaşma'nın getirdiği sistemle henüz sürdürülebilir ve kalıcı bir barış tesis edilememiştir.**
- Bosna Hersek'in özellikle son 30 yıl boyunca ciddi siyasi ve ekonomik kriz dönemlerinden geçmesinin nedeni olarak Boşnak, Sırp ve Hırvatlardan oluşan çoklu etnik yapısı gösterilmektedir. Sorunların temelinde, Bosna Hersek'teki farklı etnik grupların çeşitli devletlerin desteklerini de alarak ayrılıkçı emellere sahip olması yatmaktadır.
- **Bosna Hersek'teki sorunun hem sebebi hem de çözümü, bir etnik unsurun tek başına baskın çoğunlukta olmaması olarak görülebilir. Yugoslavya'nın tam ortasında bulunan BH'de 1991 nüfus sayımına göre nüfusun %43-%44'ünü Boşnak, %33'ünü Sırp ve %18'ini Hırvatlar oluşturmaktaydı.**
- Soykırım Bosna Hersek'te vuku bulmuşken uluslararası mahkemelerin Lahey'de olması yerel halkla olan kopukluğa neden olmakla birlikte dil sorunları yargılamaların etkin bir şekilde yapılmasını engellemiştir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin göstermelik uygulamalar dışında soykırım suçlarının yargılanmasında başarısız kalması mevcut kırılma ya da hassas durumun sebepleri arasındadır.
- **Brčko Özerk Bölgesi çoklu etnik yapısıyla barışın (ve çatışmanın) merkezi olması bakımından önemlidir. Bölge Hırvatistan sınırında yer almakla birlikte Sırbistan'a 50 km'den az bir uzaklıktadır. Brčko'nun potansiyel çatışma noktası olarak önemi, öncelikle Republika Srpska'nın varlığını iki parçaya ayırmasından kaynaklanmaktadır.**
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi barışı tehdit eden bir durum olduğunda her türlü kararı alabilir, yaptırım uygulayabilir ancak Güvenlik Konseyi beş daimi üyesinden biri Rusya olduğu için Sırlara karşı politika geliştirilmesi mümkün olmamaktadır.
- **Dayton Barış Anlaşması'nın zaafı; ülkenin bölünmesine yol açacak unsurları harekete geçirmesi ve entegrasyonun kolayca gerçekleşmesini engellemesi, etnik kökene dayalı bölünmeleri meşrulaştırması, barışın askeri ve güvenlik yönlerine odaklanması, Anlaşma'nın öngördüğü yeniden yapılanma sürecinin Anlaşma'nın amacını göz ardı edecek şekilde yürütülmesidir.**
- Savaş sırasında yoğun etnik katliamlar yaşayan Vişegrad, Srebrenitsa, Zvornik ve Foça gibi Müslüman Boşnak yerleşim yerlerinin Sırp Cumhuriyeti toprakları olarak tescil edilmesi anlaşmanın önemli adaletsizliklerinden biridir.
- **Dış aktörler açısından Avrupa Birliği, NATO, Rusya ve ABD ilişkileri önemli görülmektedir. Uluslararası, bölgesel ve iç dinamiklerin nasıl değişeceği önemli sorunlardan bir tanesidir. Bölgesel olarak AB, Balkan Devletleri, Rusya ve Türkiye gibi devletler söz konusuysen küresel anlamda ABD, Çin, BAE gibi devletler bölgede**

etkindir. Avrupa Birliği ve ABD'nin ilgisinin bölgeden kayması boşluğu Çin, Rusya gibi ülkelerin doldurmasına yol açmıştır.

- İhtimaller değerlendirildiğinde senaryolardan biri savaş çıkmasa bile küçük çatışmaların gerçekleşmesidir. Diğer senaryo ise düşük bir ihtimale sahip olsa da savaş çıkması durumudur.
- **Uzun vadede kalıcı barışın gerçekleşmesinde engeller bulunmaktadır: İşlemeyen kurumlar, diğer etnik gruplara karşı duyulan çekince ve ortak bir vatandaşlık bilincinin oluşturulamaması.**
- Bölgedeki bütün ülkelerle eşit mesafede bir denge içerisinde olmaya çalışarak Türkiye, daha pragmatik bir yol seçmiştir. Türkiye'nin Ukrayna ve Rusya ile ilişkileri buna örnektir.
- **Ukrayna savaşının başlamasıyla Putin rejiminin Bosna Hersek'teki Sırp ayrılıkçılığını destekleme riski ve çatışmanın olası yayılma etkisi, Avrupa Birliği ve ABD'yi Bosna Hersek'teki güvenlik durumuna daha fazla ilgi göstermeye itti.**
- Ukrayna Savaşı'nın üç olası senaryoya göre sonuçlanması muhtemeldir: Savaşı Ukrayna kazanabilir, Rusya kazanabilir ya da savaş öngörülebilir yakın gelecekte sonuçlanmayıp uzun yıllar sürebilir. BH güvenliği ve iç dengeleri bu senaryolara göre şekillenecektir.
- **Rusya'nın Ukrayna Savaşı'ndan zayıflayarak ya da yenilerek çıkması, ayrılıkçı Sırp söylem ve faaliyetlerinde gerilemeye neden olacaktır. Rusya'nın savaştan güçlenerek çıkmasının ise ayrılıkçı Sırp söylem ve faaliyetlerinin de artması ile sonuçlanması muhtemeldir.**
- Rusya-Ukrayna savaşının uzun yıllar sürmesi ya da bölgesel/küresel çapta çatışmalara dönüşmesi ihtimali de göz ardı edilmemeli; karmaşık ve bilinmeyenlerle dolu bu sonuca karşı da BH'nin güvenlik ve istikrarı için neler yapılması gerektiği araştırılmalıdır.

GİRİŞ

Bosna-Hersek medeniyetlerin hem coğrafi hem de ideolojik olarak keşiştiği ender bir konuma sahiptir. Bu konumu, Bosna-Hersek'i tarih boyunca çekişme ve çatışmaların merkezi yapmıştır. Osmanlı sonrası dünyada "Avrupa'da Müslüman bir topluluk" kimliği ise Bosna-Hersek'in soykırımı maruz kalmasına kadar uzanmıştır.

Bosna-Hersek; küresel ve bölgesel aktörlerin müdahil olduğu çok yönlü bir çekişme alanıdır. Etnik, bölgesel ve dini çatışmalar kolay kolay durulmamakta ve tekrarlanma eğilimi göstermektedir. Dayton Anlaşması ve sonrasındaki dinamikler, Bosna-Hersek'i soykırım ve çatışma tekrarı bakımından kırılđan hale getirmiştir. Bunda en önemli faktörlerden biri, savaş suçlularının cezalandırılmaması ve cezaların uygulanmayarak soykırım suçu işleyenlerin ya da işlemeye meyilli olanların işletilemeyen uluslararası hukuk tarafından adeta cesaretlendirilmesi olmuştur. Nitekim 2021'in yaz aylarında başlayan gerginlik tırmandırıcı hareketlenmeler bu manada endişe uyandırmış ve endişeler Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'n bir alıştay formatında ele almaya itmiştir. Bir 'farkındalık' ve 'erken uyarı' çabası olarak görülebilecek ULİSA Bosna Hersek alıştayı, konuyu iyi bilen ulusal ve uluslararası çok değerli akademisyen-uzmanların katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

ULİSA Bosna-Hersek alıştayı'ndan üretilen bu rapor, yapılandırılmış alıştay sorularına alınan cevapların beş adet raportör tarafından not edilmesiyle oluşturulmuştur. alıştay notlarına ya hiç müdahale edilmemiş ya da mecburi kalınan noktalarda (zellikle tekrarlanan fikir ve bulguların çıkarılması) minimum müdahale edilmiştir. Ukrayna Savaşı ile ilgili kısım, alıştay sonrasında Nisan 2022'de katılımcılardan yazılı olarak elde edilen metinlere dayanılarak oluşturulmuştur.

Tarihi, etnik, ekonomik ve siyasi bakımdan karmaşık bir coğrafiyada yer alan Bosna Hersek'teki gelişmeleri bir alıştay raporuna sığdırmak zor olsa da raporun meselenin daha iyi anlaşılmasına ışık tutmasını, farkındalık oluşturmasını ve özellikle bir erken uyarı görevi ifa etmesini temenni ediyorum.

Doç. Dr. İbrahim Demir

ULİSA Enstitüsü
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

I. OTURUM

BOSNA HERSEK'TEKİ GELİŞMELERİN ARKA PLANI

1.1. Bosna Hersek'te Barışı Tehdit Eden Unsurlar

Bosna Hersek (BH)'i bir arada tutmayı amaçlayan Dayton Barış Anlaşması (buradan itibaren 'Anlaşma') 26 yıllık süreçte başarılı olmuştur. Ancak etnik ayrışmayı önleme hususunda aynı başarıyı gösterememektedir. Bölgede kısmi istikrarın sebebi olarak görülen Anlaşma aynı zamanda mevcut kırılğanlığın sebeplerinden biri olarak da görülmektedir.

BH'nin özellikle son 30 yıl boyunca ciddi siyasi ve ekonomik kriz dönemlerinden geçmesinin arkasında Boşnak, Sırp ve Hırvatlardan oluşan çoklu etnik yapı karşımıza çıkmaktadır. 1990 öncesinde Yugoslavya lideri Josip Broz Tito, ülke dağılmadan önce Boşnaklara sahip çıkmış ve BH'nin etnik kimliğini büyük ölçüde korumuştur. 1990 sonrasında ise yaşanan çatışmalar Yugoslavya'nın dağılması ile ilişkilendirilmektedir.

BH'deki mevcut karmaşık yapıyı analiz etmek için farklı boyutlarıyla ele almak gerekmektedir. Örneğin, BH'de her etnik grup farklı bir eğitim sistemine sahiptir. Bu durum onların tutum ve davranışlarını doğrudan etkileyen bir unsur olmaktadır. Bununla birlikte her etnik grubun kendine has işsizlik yapısı ve diğer ekonomik sorunları söz konusudur. Genç nüfus, ekonomik nedenlerle başta Batı Avrupa ülkelerine olmak üzere göç etmektedir. Diğer taraftan ülke, yolsuzluk ve şeffaflık sorunlarına sahiptir. BH'de kaynakların %40-%60'ının bürokrasi için kullanılması ve bu nedenle refahın tabana yayılamaması, durumu daha da kötüleştirmektedir. Bu bağlamda, etnik sorunların kökeninde ekonomik sorunların da önemli bir yer tuttuğunu vurgulamak gerekmektedir. Burada sivil toplum kuruluşlarına (STK) ayrı bir parantez açmakta fayda var. Savaş sonrası 'barış sağlandı' gerekçesiyle STK'ların BH'den çekilmesi kırılğanlığın artmasının altında yatan nedenlerden biri olagelmıştır. Bölgede STK'ların varlığı fonların ve sosyoekonomik destek unsurlarının da varlığı demektir. Bölgeden STK'ların çekilmesi ekonomik gerilemeyi de beraberinde getirmiştir.

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (EYUCM) tarafından, Srebrenitsa katliamlarının soykırım olduğu kabul edilmesine rağmen bu yargı Sırp tarafı tarafından reddedilmiştir. Bu yüzden EYUCM kararlarının etkisi hep sınırlı kalmıştır. Cezasız kalan soykırım suçları nedeniyle adalet sağlanamamış ve Sırp'ları cesaretlendiregelmiştir. İnsanlığa karşı işlenmiş suçlarda, uluslararası ceza hukuku prensip ve gelişimi gereği daha çok üst düzey (elebaşı, sorumlu) suçlulara odaklanılmaktadır. Asıl suçu işleyenlerin yargılanması ise yerel mahkemelere bırakılmaktadır. BH soykırımında yaklaşık 100 bin Boşnak soykırıma uğramıştır. 100 bin soykırım suçunu işleyenlerin yargılanması, EYUCM ve yerel yargı sistemlerinin kapasitesini zorlamıştır. Suçların işlendiği bölgeler Sırp çoğunluk durumunda kaldığı ve bu bölgelerde Sırp yetkililer yargılama yapmadığı için suçlular cezasız kalmıştır. Bu durum nedeniyle Bosnalılar yaygın bir şekilde adaletin sağlanmadığı inancına sahiptir.

Soykırım BH'de vuku bulmuşken uluslararası mahkemelerin Lahey'de olması yerel halkla olan kopukluğa neden olmakla birlikte dil sorunları yargılamaların etkin bir şekilde

yapılmasını engellemiştir. Mağdur ile mahkemenin ayrı kalması durumu bulunmaktadır. İç hukuk yollarında kolaylıkla gerçekleştirilebilen tanıklık ve takip durumları zorlaşmıştır. Ceza mahkemesinin kararları yerel dillere çevrilmemiştir. 1993-1999 yılları arasında yargı kararları bir kenara herhangi bir basın bildirisi dahi İngilizce dışında bir dilde yayınlanmamıştır. Altı yıl boyunca mahkeme yerel halkla iletişime geçmeden konuyu çalışmıştır. 1999 yılında EYUCM bu kopukluğun giderilmesi için bir erişim ofisi açmıştır. Savaşta neler olduğuna dair belgeseller yapılmış, mahkemelere öğrenci gezileri düzenlenmiş, mahkeme kararları yerel dillere çevrilmiştir. Ancak erişim ofisinin amacı, halkla iletişim kurmak değil mahkemenin kendi propagandasını yapmak olmuştur. Bu ofis; hangi liderler yargılandı, barışa nasıl katkıda bulunuluyor gibi yargılamaları meşrulaştıracak konular üzerinde mahkemeyi aklamaya dönük bir şekilde çalışmıştır. Bu durum aynı zamanda mahkemenin halk nezdinde itibarını zedelemiş ve ortaya çıkan boşlukların aşırı milliyetçiler tarafından doldurulmasına yol açmıştır.

Sorunların temelinde, BH'deki farklı etnik grupların çeşitli devletlerin desteklerini de alarak ayrılıkçı emellere sahip olması yatmaktadır. Günümüzde de bu durum devam etmektedir. Sırp'larda ve Hırvat'larda aşırı milliyetçilik, kendilerinden farklı olan ve farklı dine sahip herkesten nefret edilmesini içeriyor ve sürekli genişlemeyi tetikliyor. BH'de geçmişin gelecek beklentilerini şekillendirdiği görülmektedir. Görüldüğü üzere; Anlaşma'nın kendisi, etnik yapı, etnik yapıya dayalı eğitim sistemleri, sosyoekonomik sorunlar ve özellikle EYUCM'nin göstermelik uygulamalar dışında soykırım suçlarının yargılanmasında başarısız kalması mevcut kırılğan ya da hassas durumun sebepleri arasındadır.

1.2. Bosna Savaşı'nda Etnik Çatışmanın Rolü

BH'deki sorunun hem sebebi hem de çözümü, bir etnik unsurun tek başına baskın çoğunlukta olmaması olarak görülebilir. Yugoslavya'nın tam ortasında bulunan BH'de 1991 nüfus sayımına göre nüfusun %43-%44'ünü Boşnak, %33'ünü Sırp ve %18'ini Hırvatlar oluşturmaktaydı. Etnik gruplardan hiçbiri, nüfusun %50'sini geçmemekteydi. Bu nedenle Yugoslavya'da yaşanan sorunlar BH'yi diğer ülkelere nazaran daha fazla etkilemiştir. Boşnaklar, 'özerklikçi' Hırvatlar ve 'ayrılıkçı' Sırp'lar farklı politikaları takip etmektedir. Bölgede temel sorun, bir arada yaşamak istemeyen marjinal grupların bir arada bulunmasıdır.

BH'nin üç etnik unsurlu demografisi etnik sorunları beslemekte ve çatışmaya zemin hazırlamaktadır. Mevcut hassas durumun oluşmasına neden olduğu iddia edilen soykırım inkâr yasasının çıkarılması, etnik gruplar arasındaki karşıtlığı derinleştirmiştir. Diğer taraftan, soykırımı sıradanlaştırmaya ya da sempatikleştirmeye çalışan faaliyet ve yaklaşımlar da inkâra karşı bir adım atılmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda soykırımı inkârı yasaklamaya yönelik düzenlemelerde, çok hassas bir dengenin gözetilmesini gerektirmektedir. Ek olarak çatışmaların temelinde yatan sebepler için dini farklar ve İslamofobi de üzerinde hassasiyetle durulması gereken konulardandır.

Bosna'nın mevcut durumunu anlamak için Anlaşma'yı dikkatli bir şekilde incelemek gerekmektedir. Anlaşma, BH'yi aslında etnik ve idari olarak bölmüştür. Ülkede üç Cumhurbaşkanı bulunmakta ve bu üç Cumhurbaşkanı da devleti temsil etmektedir. Ülkenin

yapısı federal birimlerden ve iki ana entiteden oluşmaktadır. Ülke içerisindeki kantonlar büyük haklara sahiptir. On kantonun beşi Boşnak, üçü Hırvat çoğunluktadır. Republika Srpska (RS) ise tek seslidir ve ayrı ordusu, polisi ve kurumları vardı. Bu kurumların birleştirilmesi sürecine gidilmiş, sadece polis ayrı kalmıştır. Brčko ise bir belediyedir ve özerktir. Brčko, ABD'liler tarafından gözetmenlik bölgesi olarak yönetilmektedir. Anlaşma'nın ülkeyi bu şekilde bölmesi, Boşnakların kasaplara (bölüp parçaladıkları için) Dayton adı vermesine yol açmıştır.

Brčko Özerk Bölgesi

Brčko bölgesi Hırvatistan sınırında yer almakla birlikte Sırbistan'a 50 km'den az bir uzaklıktadır. Bosna'daki en büyük nehir limanına sahiptir. Şehir küçük Yugoslavya olarak da adlandırılmaktadır. Şehirde 28 toplama kampı bulunmaktaydı. Liman hem toplama hem de imha kampı olarak kullanılmıştır. Şehirde etnik temizlikten sonra tüm Müslümanlar ve Hırvatlar ortadan kaldırılmıştır. Brčko olayları tecavüzün savaş aracı olarak kullanıldığı olaylardandır. Çatışma başlarsa yine bu bölgede başlayacaktır. Bu şehrin durumu 1999 yılına kadar çözümlenememiştir. Şehri önemli kılan stratejik konuma sahip olmasıdır. Burada sadece Müslüman nüfustan kurtulmak amaçlanmamıştır, kültürden ve tarihi eserlerden kurtulma çalışmaları da bulunmaktadır. Anlaşma'da bölgedeki Sırp nüfus %98 olarak gösterilmiştir.

Brčko'nun potansiyel çatışma noktası olarak önemi, öncelikle RS'nin varlığını iki parçaya ayırmasından kaynaklanmaktadır. RS'nin ayrılması ancak Sırp'ların Brčko'yu kontrol etmesi şartıyla mümkündür. Bölgenin özel statüsünü korumak, BH'nin toprak bütünlüğünü korumanın ve yeni bir Balkanizasyon dalgasını önlemenin anahtarıdır. Sırp'lar bölgeyi birliklerini sağlamak için istemektedir. Bosna kısmı ise hem stratejik olarak bölgeyi istemekte hem de soykırım ödüllendirilmiş olacağı için Sırp'lara verilmesine karşı çıkmaktadır. Anlaşma'nın imzalanması esnasında ABD, şehrin statüsünün belirlenmesini sonraya bırakmıştır. Günümüzde dahi Brčko şehrinin statüsü tartışmaya açıktır. Brčko, günümüzde bağımsız bir şehir olarak devam etmekte ve kendi yönetimine sahiptir. Şehir üstündeki hak iddiaları da günümüzdeki yaşananların nedenlerinden biridir.

Brčko, çoklu etnik yapısıyla barışın (ve çatışmanın) merkezi olması bakımından önemlidir. Amerika, Brčko'yu bölgeye örnek şehir olarak öngörmüş ve çoklu etnik yapıyı bir sistem kurmaya çalışmıştır. Bunu özellikle eğitim faaliyetleri ile yapmaya çalışmış ancak başaramamıştır. Çoklu etnik okullar kurulmuşken öğrenci oranları dengeli dağıtılmamıştır. Ortalama 27 Sırp öğrenciye karşılık 5 Boşnak öğrencili bir okul yapısı ortaya çıkmıştır. Çoklu etnik yapının bir arada yaşamasının barışı sağlayacağı ve daha sonra bütün ülkeye yayılacağı düşünülen bir proje gerçekleştirilememiştir. Dışarıdan bakıldığında her şey yolunda gibi görünse de gerçek öyle değildir. Yazılı olmayan katı kuralları vardır. Okullar çoklu etnik yapıda olabilir ama farklı etnik kökenli öğrenciler birlikte kahve bile içemezler. Örneğin bu okullarda II. Dünya Savaşı sonrası dönem, tarih ders kitaplarında okutulmamıştır. Şehre birçok yatırım yapılmış ancak Brčko şehri projesi tam anlamıyla başarılı olamamıştır. İddia edilen başarılar gerçekte elde edilememiştir. Çoklu etnik yapıya sahip düzen, kendi içinde geleneksel olarak yine ayrışmayla neticelenmiştir. Ayrıca İslami izler taşıyan kültürel ve kurumsal yapılar yıkılmış, İslami isimler değiştirilmiştir.

1.3. Uluslararası Hukuk Perspektifinde Bosna Savaşı'nda Savaş Suçları ve Dayton Barış Anlaşması

Soykırımı inkar yasasının geçişi, Sırların şimdiye kadar açıktan ifade etmediği düşüncelerin açığa çıkmasına yaramıştır. Bu nedenle adaletin sağlanmadığı inancı oluşmuş ve devam etmiştir. Popülist politikacılar ortaya çıkmıştır. Etnik ayrımcı eğitim sistemi bu düşünceyi derinleştirmekte ve radikalize etmektedir. Bunda dini faktörler çok önemlidir. BH'de süregelen ayrılıkçı ve çatışmacı yapı, Avrupa'da yükselen İslam karşıtlığının yansımalarından biri olarak görülmelidir.

Anlaşma ile istikrarlı bir süreç inşa edilebilir. Ancak, 'gittiği yere kadar çatışma olmasın bu kafi' gibi bir hava vardır. Bu noktada, yapılması gereken insani boyuta vurgu yapmak, savaşın etkilerini yüksek sesle söylemektir.

Uluslararası hukuk devletlerin prensibindedir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından kurulan bir ceza mahkemesidir. BMGK barışı tehdit eden bir durum olduğunda her türlü kararı alabilir, yaptırım uygulayabilir ancak BMGK beş daimi üyesinden biri Rusya olduğu için Sırlara karşı politika geliştirilmesi mümkün olmamaktadır.

İki mahkeme kurulmuştur. Srebrenitsa'da işlenen suçlar için kurulan mahkemeyi RS tanımadı. Üç etnik grup da barışın sağlanamadığını düşünmektedir. Suçların cezasız kalması ve yerel halkla olan kopukluk asıl sorundur. Bu da uluslararası kamuoyuna güveni azaltmaktadır. EYUCM'nin bir diğer problemi ise erişim eksikliğidir. Halk inanmadığı için yaralar kapanmamaktadır. Savaşın sonrası dönemde adaletin sağlanmaması iyileşme sürecinin başlamasına engeldir.

1.4. Dayton Barış Anlaşması'nın Bosna Hersek'teki Siyasi İstikrarsızlığa Etkisi

Dünyada savaşın barışa geçerken yerel toplulukların dahil edilmediği birçok barış süreci örneği mevcuttur. Bu durumun bir örneği de BH'dir. BH'de Anlaşma ile 'dondurulmuş' bir çatışma durumu söz konusudur. Anlaşma iki siyasi saikle ortaya çıkmıştır: Birincisi, tarafların kan dökülmesini ve yıkımı önleme konusundaki istekliliğidir. İkincisi ise ABD'nin Avrupa'daki krizlerde siyasi kontrolü ve liderliği sürdürme arzusudur. Anlaşma Ekim 1995'te ateşkesi sağlamış, yeni çatışmaları önlemiş ve BH'ye uluslararası bir kişilik kazandırmıştır. Ancak, Anlaşma'nın getirdiği sistemle henüz sürdürülebilir ve kalıcı bir barış tesis edilememiştir.

Anlaşma'nın dört önemli yapısal zaafı söz konusudur:

I. Anlaşma; BH'nin üniter devlet yapısını açıkça desteklemekle birlikte, ülkenin bölünmesine yol açacak unsurları harekete geçirmekte ve entegrasyonun kolayca gerçekleşmesini engellemektedir. İki kurum, her biri farklı vatandaşlığa ve farklı idari yapıya sahip bir devlet olmanın birçok ayrıcalığından yararlanmaktadır. Merkezi yapının işlevleri o kadar düşüktür ki entitelerde yaşayanlar tek bir devletin vatandaşı olma eğiliminde değildir. Bu durum, tek bir devletin kimlik bilincini önemli ölçüde zayıflatmakta ve ayrılıklar için zemin oluşturmaktadır.

II. Anlaşma, etnik kökene dayalı bölünmeleri meşrulaştırmaktadır.

III. Anlaşma, barışın sivil yönünü düzenlerken daha çok barışın askeri ve güvenlik yönlerine odaklanmaktadır.

IV. Anlaşma'nın öngördüğü siyasi, sosyal ve ekonomik yeniden yapılanma sürecinin Anlaşma'nın amacını göz ardı edecek şekilde yürütülmesidir. Anlaşmanın askeri konular ve güvenlikle ilgili maddeleri uygulanırken sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda hükümlerin yerine getirilmesinde istenilen hedeflere tam olarak ulaşamadığı görülmektedir.

Anlaşma ile gelen fiili barış henüz bozulmamış olsa da tarafların kendi inisiyatifi dışında dış güçlerin zorlamasıyla imzalanan Anlaşma'da gelecekte savaşın yeniden çıkmasına neden olacak hükümler de yer almaktadır. Hem toprak bölünmesinden hem de devlet yapısından memnun olmayan Sırlar ve Hırvatlar, nihai barışa tehdit olarak görülen Sırbistan ve Hırvatistan'la fırsat bulurlarsa birleşme niyetlerini sürdürmektedir. Boşnak ve Hırvatların bir federasyon çatısı altında birleşmeleri uygun görülürken, savaşı başlatan taraf olarak kabul edilen Sırların etnik temizlik politikalarıyla belirlenen sınırların 'cumhuriyet' (RS) olarak kabul edilmesi Anlaşma'nın en zayıf yönlerinden biridir.

Anlaşma, BH'nin tarihi, sosyal ve etnik gerçeklerini ve bölge devletleriyle gerekli dengeyi görmezden gelmektedir. Savaş sırasında yoğun etnik katliamlar yaşayan Vişegrad, Srebrenitsa, Zvornik ve Foça gibi Müslüman Boşnak yerleşim yerlerinin RS toprakları olarak tescil edilmesi bu anlaşmanın önemli adaletsizliklerinden biridir. Etnik temizliğin yapıldığı yerlere Sırlar ve Hırvatlar yerleştirilerek "bölge açma" politikası yürütülmüştür. Anlaşma'da bu gerçek göz ardı edilmiş, bu şekilde yerleşen halklar "bölge halkları" olarak kabul edilmiş ve bu toplumsal dağılım üzerine Anlaşma düzenlenmiştir.

Bosna-Hersek topraklarının yüzde 51'ini Bosna-Hırvat Federasyonu'na, yüzde 49'unu RS'ye tahsis eden Anlaşma'dan Müslüman Boşnaklar gibi Sırlar ve Hırvatlar da memnun değildir. Bosna Federasyonu RS'deki yerinden edilmiş Müslümanların eski yerleşim yerlerine dönmelerini isterken, Sırlar buna karşı çıkmıştır. Ancak, Anlaşma'nın 7. Eki ikamet yerlerini terk etmek zorunda kalan tüm insanların geri dönüşünü düzenlemiştir. Sırp tarafının engellemelerine rağmen geri dönüş gerçekleşse de yeterli düzeye ulaşamamıştır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından 2014 yılında yayınlanan bir rapora göre, 1995'ten bu yana yaklaşık bir milyon mülteci evlerine dönmüştür. Bu sayı, BH'deki çatışmalar sırasında evini terk etmek zorunda kalan insanların neredeyse yarısına tekabül etmektedir. Bu insanların yaklaşık 400.000'i etnik azınlık olarak tanımlanacakları yerlere geri dönmüştür. UNHCR raporunda, 367.000 Boşnak'ın halen anavatanından ayrı yaşadığı ve savaş sırasında ülkeyi terk eden bir milyondan fazla kişinin hala yurtdışında olduğunun tahmin edildiği belirtilmiştir. Bu ifade de Anlaşma'nın Ek 7. maddesinin yıllardır yeterince uygulanmadığını ortaya koymaktadır.

Brčko Özerk Bölgesi'nin nihai statüsünün belirlenememiş olması, topluluklar arasında etnik kin ve nefretin devam etmesi, altyapı, eğitim, sağlık, yeni konut ve istihdam alanlarında

aşılması gereken başlıca engeller, projenin diğer başarısız yönleri arasında yer almaktadır. Anlaşma'nın Amerikalı müzakerecisi Richard Holbrooke'a göre; Anlaşma'nın getirdiği federasyon sistemi, çok etnikli tek bir yapıyı sürdürmenin en uygun yoluydu. Ülkeyi etnik kökenlere göre bölmek, büyük bir mülteci akınına neden olacak ve ülkenin birçok yerinde azınlık olarak yaşayan Sırp, Hırvatlar ve Müslümanların yapacağı gibi, toprak ve ev paylaşımı nedeniyle çatışmaların yeniden başlaması kaçınılmaz olacaktır. Öte yandan, BH tek bir devlet olarak varlığını sürdürmesine rağmen, Holbrooke Anlaşma'da bazı zayıflıklar ve kusurlar olduğunu kabul etmiştir. Ona göre; bu Anlaşma'nın en ciddi kusuru, birbirine düşman iki ordunun, Sırp ordusunun ve Hırvat-Müslüman Federasyonu ordusunun tek bir ülkede bulunmasına imkân tanınmasıdır. Bu, müzakereler sırasında NATO'nun tarafların silahsızlandırılmasını bir görev zorunluluğu olarak üstlenmemesi nedeniyle ortaya çıkan bir durumdur. İkinci kusur ise; Sırp tarafının "Republika Srpska" (Sırp Cumhuriyeti) adını sürdürmesine izin verilmesidir.

II. OTURUM MEVCUT DURUM

2.1. Bosna Hersek'te Son Aylarda Yaşanan Krizin Sebepleri

Son krizi tetikleyen meselelerden birisi Eski Birleşmiş Milletler BH Yüksek Temsilcisi Valentin Inzko'nun 23 Temmuz 2021 tarihinde çıkarmış olduğu soykırımın inkarını suç sayan yasadır. "Sırp soykırımının olumsuz sonuçlarını bilen bir nesil mi yetiştirdiler veya olumladılar mı?" sorusu akla gelen ilk sorudur. BH'de etnik ayrılık devam etmekte, toplum kaynaşmamaktadır. Din çerçevesinde değerlendirdiğimizde ise İslam düşmanlığı faktörünün etkisi de göz önündedir. Milli kimliğe din de eklenmelidir, bu mesele tamamen etnik ve dini kimlikle ilgilidir. 2018 seçimleri bugün yaşananların bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sırp lider etnik kimlik ve Bosna'dan ne istediği konusunda net olarak Avrupalı kimliği, Boşnakları ve Türkleri dışlayarak sorunun tanımlanması önemli bir faktördür.

BH Devlet Başkanlığı Konseyinin Sırp üyesi Milorad Dodik, Anlaşma'nın aslına uygun olarak uygulanmadığı gerekçesiyle mevcut durumu eleştirmekte ve Sırp'ların kendi ordusu olmasını istemektedir. Ordu, ulus devletin şartıdır. Milorad Dodik, 2006'dan beri ülkenin en önemli siyasi aktörlerinden biridir. Bosna'daki söylemleri ve tutumları uzun yıllardır mevcuttur. Dodik sosyal-demokrat olarak iktidara gelirken Batı tarafından desteklenmiştir. Ancak ülke siyaseti asimile edilerek Dodik tek adam rejimi kurmuş duruma gelmiştir. Son seçimlerde de merkez siyasetini sabote etmeye başlamıştır. Dodik, referandum istemekte ve buna göre hareket etmektedir. Duruma iç, bölgesel ve küresel faktörler etrafında bakmak gerekmektedir. İç faktörler Sırp'ların, Boşnakların ve Hırvatların nasıl baktığı ile alakalıdır. Bölgesel faktörler ise iç içe geçmiştir. Sırp'ların Sırbistan'la, Boşnakların Türklerle ve Hırvatların da Hırvatistan'la yakın ilişkisi bulunmaktadır. Hırvatlar da Sırp'lara tepki olarak ayrılmak isteyebilir. Bunlar tehdit unsurudur. Küresel faktörler içinde ise Anlaşma'nın imzalanmasının ortak anlaşmadan ziyade dışarıdan empoze edilen bir anlaşma olması söz konusudur. Bu da kontrol edilmektedir ve tarafların buna tepkisi olduğu bilinmektedir. Kendi ülkelerini kendileri yönetmek istemekte fakat bunda başarısız görünmektedirler.

BH'de son gelişmelerin ekonomik arka planına da bakmak gerekir. Yaşanan yolsuzluklar açısından fon kaybı gibi ekonomik sıkıntılar yaşanmamış olsa, BH'de yolsuzluk gibi durumlar daha az olacaktır. Böylece durumun değişmesini isteyen ülkeler azalacaktır. Bu nedenle ülkenin düzelmesi için bir yol haritası ortaya koyulmalıdır. Ayrıca mevcut durumda medya Balkanlar'dan kopmuştur. Yaşanan gelişmeler yakinen takip edilmemektedir.

2.2. Dış Aktörlerin Krize Yaklaşımları

BH'de yaşanan gelişmelerde dış aktörlerin yaklaşımlarına odaklandığımızda ilk olarak Bosna Hersek Yüksek Temsilciliği Ofisi'nin yapısı öne çıkmaktadır. Siyasi sistemin tepesinde bulunan Yüksek Temsilcilik'in başında BMGK'nin seçtiği birisi bulunmaktadır. Dış aktörler açısından ise Avrupa Birliği (AB), NATO, Rusya ve ABD ilişkileri önemli görülmektedir. Bu

durum kimi zaman bütünlüğe kimi zamansa bölünme isteğine neden olmaktadır. Bu açıdan başta Rusya olmak üzere, BH'nin NATO'ya girmesine karşı çıktığı görülmektedir.

BH'de üç cumhurbaşkanı bulunmaktadır, ancak Nisan paketine¹ göre bir tane olması gerekmektedir. Nisan paketi süreci başarılı olmadığı için sonrasında AB ve ABD taraflı reform süreci yavaşlamıştır. ABD, BH'deki devlet inşa sürecini AB'ye bırakarak Ortadoğu'ya yönelmiştir. Bu durum 2008'deki krizde Bosna'nın geri plana atılmasına neden olmuştur. Batılı ülkeler girdiği finansal krizler nedeniyle BH ile ilgilenmemiştir. Boşluğu böylece Çin, Rusya gibi ülkeler doldurmaya başlamıştır. Boşnak tarafı uluslararası topluma çok güvendiği için Sırp toplumunun güçlenmesine yardım etmiştir. SNSD Partisi (Bağımsız Sosyal Demokratlar İttifakı) boş alanı gördüğünde yavaş yavaş bu alanı değerlendirmeye başlamıştır. Bölgede yukarıda da ifade edildiği üzere AB çok önemli bir aktördür. Birliğe alınmayan 7 devlet hususu AB'nin sorumsuz olarak nitelendirilmesine yol açmıştır.

15 Aralık 2021'de Putin, ABD'ye ve NATO'ya bir taslak anlaşma göndermiştir. Anlaşmada komşularını yarı egemen gören Rusya'nın etrafındaki ülkelere NATO tarafından müdahale edilmemesi istenmektedir. Bu etki paylaşımı anlaşmasında Balkanlar bulunmamaktadır. Ruslar, Sırpı destekler gibi görünse de en kritik anlarda desteğini çekme ihtimali bulunmaktadır. Sırbistan ise sanıldığı gibi aksine Dodik'e tam destek vermemektedir.

80

¹ Bosna-Hersek Devleti'nin daha işlevsel bir yapıya kavuşturulmasını öngören anayasa reformu paketidir. Bosna Hersek Parlamentosu Temsilciler Meclisi'nde 26 Nisan 2006 tarihinde yapılan oylamada, paketin kabulü için gerekli oy çoğunluğu sağlanamamıştır.

III. OTURUM OLASI SENARYOLAR

3.1. Krizin Geleceği ve Etnik Çatışmanın Krizin Seyrindeki Rolü

Savaş özellikle Sırp ve Hırvatların lehine değildir. Savaş durumunda Boşnakların daha avantajlı olduğu öngörülmektedir; nüfus açısından çoğunlukta olup orduya, diplomatik kanallara ve uluslararası tanınmaya sahip bir ülke konumundadır. Öte yandan Sırp 1990'lardaki gibi güçlü değildir; nüfus olarak 1992 yılına kıyasla daha az bir nüfusa sahip, ekonomik fark 1990'larda olduğu gibi çok büyük değil ve güçlü bir ordusu yoktur. Ayrıca Sırp'ların kendi içinde de görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte Dodik'in kendi partisinde dahi muhalifler mevcuttur.

İhtimaller değerlendirildiğinde senaryolardan biri savaş çıkmasa bile küçük çatışmaların gerçekleşmesidir. Diğer senaryo ise düşük bir ihtimale sahip olsa da savaş çıkması durumudur. Savaş büyük güçlerin ve bölgesel güçlerin lehine değildir. BH'de azalan nüfus sorunu, düşük genç nüfus oranı savaş için nüfus gereksinimini karşılayamayacaktır. Bu durumda daha çok paralı askerler ve teknolojinin kullanılması söz konusudur. Yoğun bir teknoloji kullanarak da savaş yürütülebilir. Jeo-stratejik anlamda önem arz eden Balkanlarda çıkacak olası bir savaşın Balkanlarla sınırlı kalması da mümkün değildir. Türkiye'nin dahil olmama olasılığı 10 yıl önceye göre daha düşüktür. Bosna ile daha iyi ilişkiler geliştirme çabaları bulunmaktadır. Olası bir savaşta ABD-Almanya ikili eksenini vardır. Bu da Batı bloğunu bölünmüş göstermekte ve Dodik'i cesaretlendirmektedir. Rusya BH'de aktif olduğunu göstermekten çekinmekle birlikte ciddi bir şekilde Sırp'ları silahlandırmaktadır.

3.2. Bosna Hersek'te Kalıcı Barış İnşası

Üniterleşme yolunda yaşanmış bir gecikme görülmektedir. BH uluslararası topluma güvenerek zamanla üniterleşmenin gerçekleşeceğini varsaydı ancak bu durum gerçekleşmedi. Kantonlar kendi aralarında birlik kurmaya yanaşmamaktadır. İnsancıl boyutlarda yeniden inşa, eğitim, sağlık, güvenlik konuları Birleşmiş Milletler aracılığıyla dile getirilmesi gerekmektedir. Kadın ve entelektüel kesim üzerinde durulmalıdır. Savaşın engellenmesi, çatışmaların olmaması kadar BH'nin bütünlüğünün sağlanması da istikrar için önemlidir. BH'de çatışmadan kaçınılan bir durum söz konusu ancak şu anki sistemin çalışmadığının altı çizilmelidir.

Ayrılıkçı tavır sergileyen ülkelere baskı devam ettirilmelidir. Ayrılıkçı söylemler, yalnızca popülizm ile açıklanamaz; bunun arkasındaki nedenler Rusya'nın bölgede etkisinin artması, AB'nin bölgede zayıflaması olarak ifade edilebilir. Bölgede istikrarın sağlanması birliğin korunması üzerine olmalıdır.

Yüksek Temsilci'nin Dodik'i görevden alma yetkisi bulunmaktadır. Ancak Dodik'in görevden alınması sorunları çözmeyecektir. Bunun sebebi üniterleşme adına yapılan çalışmalarda geç kalınmış olmasıdır. Kantonlar kendi yönetimleri ve kendi çıkarları için birliğin çıkarını görmezden gelebilir. Üniter bir BH için çalışılması beklenmektedir. İşlerin temini için farklı aktörlerle pragmatist bir yaklaşım içinde bulunulmalıdır. Uzun vadede kalıcı barışın gerçekleşmesinde engeller bulunmaktadır: İşlemeyen kurumlar, diğer etnik gruplara karşı duyulan çekince ve ortak bir vatandaşlık bilincinin oluşturulamaması.

3.3. Kriz Karşısında Dış Aktörler ve Uluslararası Örgütler'in Tutumu

Uluslararası, bölgesel ve iç dinamiklerin nasıl değişeceği önemli sorunlardan bir tanesidir. Bölgesel olarak AB, Balkan Devletleri, Rusya ve Türkiye gibi devletler söz konusuysen küresel anlamda ABD, Çin, BAE gibi devletler bölgede etkindir. Tarih tekerrür etmekte ve AB bu coğrafyada sorumsuz davranmaktadır. Sorumsuzluk nedeniyle Balkanlardaki reform süreci durma noktasına gelmektedir. Rusya, Türkiye ve BAE, AB'nin bıraktığı boşluğu doldurmaktadır. Rusya, otoriter istikrarsızlık yaratıcı araçlara yatırım yapmakta ve bu durum ise ABD'nin tutumundan kaynaklanmaktadır. Avrupa'da Rusya'nın ittifak olarak göreceği ülkelerin sayısı çok azdır. AB'nin oynadığı dönüştürücü rol değiştiyse BH'yi de eski mercekten değil yeni ortamdan, yeni mercekten incelemeliyiz. Rusya, uluslararası arenada sabotajlarını devam ettirecek ve güçlendikçe riskler meydana gelecektir. Farklı durumlar için farklı senaryolara ihtiyacımız bulunmaktadır. Normalleşmeyi kurumların devamlılığı olarak tarif edeceksek Sırp'ları da dışarıda bırakmamamız gerekmektedir. Türkiye de dahil uluslararası toplum yapıcı hareket etmelidir.

1990'lar ile bugün arasında fark bulunmaktadır. Günümüzde en ufak bir çatışma durumunda diğer devletlerin müdahil olma ihtimali daha yüksektir. Bununla birlikte Balkanlardaki herhangi bir anormal durum Sırp'ları marjinalleştirecektir. RS ile Çin arasındaki ilişkinin seyri pozitif yönde görünmektedir, Sırp'lar bu ortamın zarar görmesinden kaçınacaktır.

Türkiye çatışmayı asla arzu etmemekte ancak farklı aktörlerle aynı anda görüşüp ilişkilerin devamlılığını sağlamayı istemektedir. BH kurumları ve insanlarıyla uzun süre nasıl yaşar sorusu üzerinde durulması gereken bir husustur. Bölgedeki bütün ülkelerle eşit mesafede bir denge içerisinde olmaya çalışarak Türkiye, daha pragmatik bir yol seçmiştir. Boşnaklarla en iyi ilişkiye sahip ülke Türkiye'dir fakat Türkiye'nin Boşnaklarla yaklaşması Sırp'larla arasının açılacağı anlamına gelmemektedir. Türkiye'nin Ukrayna ve Rusya ile ilişkileri buna örnektir. Boşnaklara bir adım daha yakın olarak denge politikası izlenmesi tavsiye edilmektedir. Türkiye'nin dikkati Balkanlardan başka bölgelere kaymakta ancak bu durum Türkiye'nin BH'yi gündemden çıkardığı anlamına gelmemektedir.

Rusya için ise Ukrayna birincil derecede önemli ancak Rusya'nın Balkanlardaki aktörlerin arkasında olacağı bilinmektedir. Son gelişmeler ve Ukrayna'daki savaş ışığında, EUFOR ve NATO, BH'deki yaklaşımlarını yeniden gözden geçirdi ve ilave 500 EUFOR askerinin konuşlandırılmasının yanı sıra yeni askeri araçlar ve teçhizat teslim etme kararı aldı. Birlikler 6 Mart 2022'de Bijeljina ve Prijedor kentlerinde konuşlandırıldı. Herhangi bir olay durumunda ek 3500 asker görevlendirilmeye hazır durumundadır. Ayrıca, Fransız ve İtalyan savaş uçakları, AB'nin herhangi bir tırmanışı önleme taahhüdünün bir parçası olarak BH üzerinde gökyüzünde devriye gezmektedir. NATO üyesi olmamasına rağmen, BH NATO koruması altındadır. 1575 (2004) sayılı Karar NATO ve EUFOR'a Barış Anlaşması'na uyulmasını sağlamak için kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli tüm önlemleri alma yetkisi verdiği için birliklerin konuşlandırılması için BMGK'nin yeni bir kararına gerek yoktur. Putin rejiminin BH'deki Sırp ayrılıkçılığını destekleme riski ve çatışmanın olası yayılma etkisi, AB ve ABD'yi BH'deki güvenlik durumuna daha fazla ilgi göstermeye itti. Rusya'nın güçlenmesi durumu BH'yi ve Balkanları da etkilemektedir. Sırp'ları çok fazla ötekileştirmeden ayrılıkçılığa prim verilmemesi ve hassas dengelerin korunması gerekmektedir. Mevcut durumda Rusya Yüksek Temsilci'yi onaylamamaktadır. Rusya'nın ılımlı yaklaşabileceği bir yüksek temsilci dengeleri değiştirebilir. Rusya'nın güçlenmesi BH'nin durumunu da etkileyecek ve Balkanlarda uyumakta olan bazı diğer problemleri de ortaya çıkaracaktır.

Sırp lar için AB önemli ama hareket etmek için tek referans noktası değildir. Sırp lar ve Boşnak larla dengeyi sağlamak için Türkiye'ye büyük görevler düşmektedir. Bu noktada temel olarak yapılması gereken Sırp ları marjinalleştirmeden, Hırvatları uzaklaştırmadan hareket etmektir. Sırbistan'ın en büyük ekonomik partneri Avrupa'dır. Rusya'nın Sırbistan üzerinde sahip olduğu etkinin sebebi de Kosova sorunudur. Ülkede uluslararası vesayet azaltılıp ülkenin kendi kendine işler hale getirilmesi gerekmektedir.

Uluslararası konjonktürün nasıl şekilleneceği BH'deki durum açısından önem taşımaktadır. AB'de yaşanan gelişmeler BH'ye yansıtacaktır. AB içerisinde güçlü aktörlerden olan Almanya, güncel durumda BH yanlısıdır. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi gibi AB'nin Batı Balkanlardan çekilmesi durumu yaşanabilir. Aktörler, pandemi ve krizlerden sonra Balkanların göbeğinde bir savaş yaşanmaması için daha proaktif bir politika benimseyecektir. Ancak bununla birlikte popülizm, lobcilik, müttefiklik kanallarını kullanarak çıkarlarını maksimize etmeye de çalışacaklardır.

3.4. Ukrayna'da Yaşanan Savaşın Bosna Hersek Üzerindeki Etkisi

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali devam ederken yaptığı "Bosna Hersek'in NATO'ya üye olması durumunda Ukrayna'nın başına gelenlerin benzerini yaşayabileceği" şeklindeki tehditkâr açıklaması, savaşın Bosna üzerindeki olası etkileri konusunda fikir vermektedir.

Rusya belli bir ülkeyi hedef alarak bir açıklama yapmamış olsa bile Ukrayna'yı işgal etmesi tek başına NATO ve AB üyeliği perspektifi ile hareket eden tüm Balkan ve Doğu Avrupa ülkelerini tedirgin etmiştir. BH de bu ülkelerin içindedir. Onu daha özel kılan Boşnak-Hırvat Federasyonu'nun yanında Sırp nüfustan oluşan ve ayrılıkçı söylemleriyle gündemde olan Sırp entitesinden oluşmasıdır. Sırp entitesi ve Sırbistan'ın Rusya ile olan çok özel ilişkileri düşünüldüğünde işgalin Bosna üzerinde birtakım etkilerinin olması kaçınılmazdır. Nitekim ordunun ve ülkenin kurumsal yapısının güçlendirilmesi, AB ve NATO ya üyelik perspektifinin canlandırılması işgalle beraber daha çok tartışılır olmuştur.

Ukrayna'da savaşın başlangıcında Rusya'nın BH Büyükelçisi Igor Kalabuhov, Bosna'nın NATO'ya katılma kararının iç karar olacağını ancak Rusya'nın buna tepkisinin farklı olacağını belirterek, BH'nin Ukrayna'dan ders alması gerektiğini söyledi. Bu pozisyonu netleştirmesi istendiğinde Rusya'nın Bosna'yı tehdit etmediğini, aksine bir uyarıda bulunduğunu söyledi. Bu yorum, Rusya'nın Sırp Cumhuriyeti'nin ayrılmasına verdiği desteğin yarattığı endişeyi artırdı. Aynı zamanda, AB ve NATO daha aktif bir yaklaşım benimsedi ve ülkedeki askeri varlığını artırdı. Mart ayı başlarında, güvenlik durumunu izleme göreviyle BH'ye 500 ek asker görevlendirildi ve herhangi bir tehdit durumunda 3500 ek asker beklemeye alındı. Ukrayna'daki savaş, Rusya'nın tehditlerinin ve Sırp Cumhuriyeti'nin ayrılma hırslarının hafife alınmaması gerektiğini bir kez daha ortaya koydu ve NATO'yu daha fazla tırmanmayı önlemek için daha somut önlemler almaya zorladı. Ukrayna'nın aksine NATO'nun BH'de Anlaşmayı garanti altına alma ve ülkenin toprak bütünlüğünü koruma yetkisi hâlâ var.

Rusya, Balkanlar siyasetinde her zaman önemli bir aktör olmuştur. Özellikle Sırp lar ile olan ilişkileri bölgede söz sahibi olmak konusunda kullandıkları elverişli bir aparat olmuştur. Avrupa ile ilişkileri bu kadar gerilmişken hem gözleri Ukrayna'dan uzaklaştırmak hem de kendisine uygulanan yaptırımların bedelini ödetmek amacıyla Sırp lar eliyle bölgede

karışıklık çıkarmak isteyebilecektir. Ancak Ukrayna Savaşı sırasında Türkiye'nin üstleneceği rol ve yürüteceği güçlü diplomasi Balkanlardaki dengeler açısından da önem arz etmektedir.

BH'deki güvenlik durumu büyük ölçüde Ukrayna'daki savaşın gidişatına bağlı olacaktır. Ukrayna Savaşı'nın dört olası senaryoya göre sonuçlanması muhtemeldir: (i) Savaş öngörülebilir yakın gelecekte Ukrayna kazanabilir, (ii) Rusya kazanabilir, (iii) savaş öngörülebilir yakın bir gelecekte sonuçlanmayıp uzun yıllar sürebilir, ya da (iv) savaş bölgesel ya da küresel çapta bir savaşa dönüşebilir. BH güvenliği ve Balkanlar'daki güç dengeleri üzerinde belirleyici rol oynayacak en önemli faktörlerden biri bu senaryoların olası sonuçları olacaktır. Spesifik olarak; Rusya'nın Ukrayna Savaşı'ndan zayıflayarak ya da yenilerek çıkması, ayrılıkçı Sırp söylem ve faaliyetlerinde de gerilemeye neden olacaktır. Rusya'nın savaştan güçlenerek çıkmasının ise ayrılıkçı Sırp söylem ve faaliyetlerinin de artmasına neden olması muhtemeldir. Savaşın uzun yıllar sürmesi ya da bölgesel/küresel çapta çatışmalara dönüşmesi ihtimali de göz ardı edilmemeli; karmaşık ve bilinmeyenlerle dolu bu sonuca karşı da BH'nin güvenlik ve istikrarı için neler yapılması gerektiği araştırılmalıdır.

T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ULİSA)

Adres : Günevler Mah. Cinnah Cad. No: 16
Çankaya/ANKARA

Tel : 0(312)906-1313

e-posta : ulisa@ybu.edu.tr

Web Sayfası : www.ybu.edu.tr/yulisa

©2021-2022 ULİSA. Tüm hakları saklıdır. ULİSA'nın izni alınmadan kısmen veya tamamen elektronik veya basılı olarak çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayımlanamaz. Raporda belirtilen görüşler çalıştay katılımcılarına aittir ve AYBÜ'nün ya da ULİSA'nın görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.